

आर्थिक वृद्धी आणि आर्थिक विकास

आर्थिक वृद्धी : अर्थ आणि व्याख्या :-

- जे.के. मेहता मते, "आर्थिक वृद्धी ही एक अशी प्रक्रिया होय की, ज्यात वास्तव दरडोई उत्पन्नात दीर्घकाळपर्यंत वाढ होत असते."
- सायमन कुझनेट्स यांच्या मते, "आर्थिक वृद्धी म्हणजे देशातील लोकसंख्येला विविध प्रकारच्या आर्थिक वस्तु पुरवण्याच्या क्षमतेतील दीर्घकालीन वाढ होय. या वाढत्या क्षमतेसाठी आधुनिक तंत्रज्ञान तसेच संख्यात्मक व आदर्शात्मक समायोजन आवश्यक असते."

आर्थिक वृद्धीची वैशिष्ट्ये :-

- सतत व नियमित प्रक्रिया
- दरडोई वास्तव उत्पादनात वाढ
- दीर्घकालीन स्वरूप
- संख्यात्मक संकल्पना
- संरचनात्मक परिवर्तनांचा अभाव
- समस्या निराकरणाचा अभाव

आर्थिक वृद्धीचे निर्देशक :-

- स्थूल देशांतर्गत उत्पादनातील वाढ (GDP)
- दरडोई उत्पन्नामध्ये वाढ (PCI)
- दरडोई उपभोगात वाढ (PCC)

आर्थिक विकास : अर्थ आणि व्याख्या :-

- मायर व बाल्डविनच्या मते, "आर्थिक विकास ही अशी प्रक्रिया आहे, की ज्याद्वारे अर्थव्यवस्थेच्या वास्तव राष्ट्रीय उत्पन्नात दीर्घकाळापर्यंत वाढ होत राहते."

परंपरागत मतप्रवाह :-

- या मतप्रवाहानुसार आर्थिक विकास ही अशी स्थिती आहे

की, ज्यामध्ये स्थूल देशांतर्गत उत्पादनात दरवर्षी 5 ते 7 टक्के वाढ होत असते.

- उत्पादनात तसेच रोजगारीच्या संरचनेमध्ये अशा प्रकारचे बदल होत असतात, की ज्यामुळे स्थूल देशांतर्गत उत्पादनात शेती क्षेत्राचा वाटा कमी होत जाऊन उद्योग आणि सेवा क्षेत्राचा वाटा वाढत जातो.
- या मतप्रवाहानुसार दारिद्र्यनिर्मूलन, आर्थिक विषमता व बेरोजगारीत याकडे विशेष लक्ष दिले जात नाही.

आधुनिक मतप्रवाह :-

- सी.पी. किंड्ल बर्जर आणि ब्रूस हॅरिक या आधुनिक अर्थशास्त्रज्ञांच्या मते आर्थिक विकासात सामान्यतः खालील बाबींचा समावेश होत असतो.
- सर्वांत कमी उत्पन्न असणाऱ्या लोकांच्या भौतिक कल्याणात वाढ होणे.
- सर्वत्र व्याप्त दारिद्र्य, निरक्षरता, रोगराई यांचे उच्चाटन करणे आणि बालमृत्युदरात घट होणे.
- बेरोजगारी कमी होणे.
- राष्ट्रीय उत्पन्नातील योगदानात शेती क्षेत्राचा वाटा कमी होऊन उद्योग व सेवा क्षेत्रांचा वाटा वाढणे.
- लोककल्याणासाठी अर्थव्यवस्था कार्यरत असणे.
- मिल्टन फ्रिडमनच्या मते, "आर्थिक विकास ही एक नावीन्यपूर्ण प्रक्रिया होय ज्यामुळे सामाजिक प्रणालीत संरचनात्मक स्वरूपाची परिवर्तने घडून येतात."

आर्थिक वृद्धीची वैशिष्ट्ये :-

- गुणात्मक स्वरूपाची संकल्पना.
- क्षेत्रीय परिवर्तन
- संरचनात्मक परिवर्तन
- लोकांचा सहभाग
- आर्थिक आणि आर्थिकेतर घटकांची भूमिका
- दीर्घकालीन संकल्पना
- वास्तव राष्ट्रीय उत्पन्नात वाढ

■ जमिनीची दर हेक्टरी उत्पादकता	■ मानव विकास निर्देशांक (HDI)
■ औद्योगिक प्रगती	■ संरचनात्मक परिवर्तन
■ दरडोई उत्पन्न	■ पर्यावरणातील समतोल
■ दरडोई उपभोग	■ भांडवल उभारणी
■ गुणात्मक उद्योजकता	■ स्थूल राष्ट्रीय उत्पादन
■ भौतिक जीवनमान निर्देशांक (PQLI)	

आर्थिक वृद्धी

- आर्थिक वृद्धी म्हणजे देशाच्या वास्तव उत्पन्नात होणारी वाढ.
.....
- ही संकल्पना संकुचित व संख्यात्मक आहे.
.....
- आर्थिक वृद्धी आर्थिक विकासाशिवाय शक्य आहे.
.....
- आर्थिक वृद्धी ही एकांगी
.....
- आर्थिक वृद्धी ही स्वयंस्फूर्त आणि प्रतिगामी होणारा बदल आहे.
.....
- आर्थिक वृद्धी ही राष्ट्रीय उत्पन्न व दरडोई उत्पन्नाद्वारे मोजली जाते.

आर्थिक विकास

- आर्थिक विकास म्हणजे आर्थिक वृद्धीबरोबरच महत्त्वपूर्ण आर्थिक घटकात परिवर्तनशील बदल जे लोकांच्या कल्याणात वाढ करतात.
.....
- ही संकल्पना व्यापक व गुणात्मक आहे.
.....
- आर्थिक विकास आर्थिक वृद्धीशिवाय शक्य नाही.
.....
- आर्थिक विकास सर्वसमावेशक संकल्पना आहे.
.....
- आर्थिक विकास हा सहेतुक व पुरोगामी होणारा बदल आहे.
.....
- आर्थिक विकास हा कृषी उत्पादकता, औद्योगिक उत्पादकता, जीवनमान दर्जा इत्यादीद्वारे मोजला जाते.